

МОВА ЯК ЕТНОНАЦІОНАЛЬНИЙ ЧИННИК РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Володимир БІЛЕЦЬКИЙ,

*доктор технічних наук, професор, дійсний член НТШ,
шеф-редактор аналітично-інформаційного журналу "Схід",
голова Донецького обласного відділення
Товариства «Україна-Світ»*

СВІТОВЕ УКРАЇНСТВО: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

У огляді, виконаному на матеріалах конференцій, інтернет-сайтів та порталів, літератури, енциклопедичних та ін. даних, присвячених питанням української діаспори, подана загальна характеристика закордонного українства на поточний момент, коротка характеристика української діаспори в ряді країн Європи, Америки та Австралії, а також громадських організацій, які консолідують зв'язки і співпрацю українців за кордоном та в Україні.

1. Загальна характеристика української діаспори

Географічне перебування українського народу в центрі Європи, ряд торговельних шляхів, що проходять землями нашої держави, нарешті тривалі війни, а також, напевно, природна відкритість українців до світу спричинили таке явище як **українська діаспора**. Цей термін означає всю сукупність українців або ж осіб українського походження, що проживають за межами території України і охоплює різні категорії людей українського походження з різним ступенем зв'язків з історичною батьківщиною: українське населення на суміжних українських етнічних землях, які нині не входять до складу України; соціально-економічну еміграцію з України колонізаційного типу від початку XIX ст. до 1960-х-1970-х рр. спрямовану на Схід, головно, в межах території колишнього СРСР; соціально-економічну (заробітчанську) еміграцію з кінця XIX ст. – переважно в західну півкулю; політичну еміграцію після 1917-1920 рр. та від кінця

Другої світової війни; трудову імміграцію від 1990-1991 років. Нині широко вживаними є терміни "**закордонне українство**", "**закордонні українці**", "**українці зарубіжжя**", які включають всю українську людність поза межами України. Українці в місцевостях свого перебування прагнуть зберегти етнічну ідентичність та підтримувати зв'язки з Україною.

Вже у 1880 році, українська діаспора налічувала близько 1,2 млн осіб:

- 0,7 млн українців в європейській Росії;
- 0,2 млн українців в Австро-Угорщині;
- 0,1 млн українців в Азійській Росії;
- 0,1 млн українців в Америці.

Це становило 4,6% всіх українців у світі. Тобто, всіх українців в 1880 р. було біля 24 млн. ос., в т.ч. на українських етнічних землях проживало 22,8 млн. ос., решта – за кордоном.

Станом на 2004 р. за межами України мешкає від 10 до 15 млн. українців, тобто **біля третини нації**. Розселення українців по країнах світу за даними вікі-енциклопедії показано в таблиці 1.

Таблиця 1. Українська діаспора (2004 рік)

Країна	Чисельність (тисяч)	Регіони проживання
<u>Росія</u>	4 363-5 000	У <u>Москві</u> , <u>Санкт-Петербурзі</u> , в районах Курська, Воронежа, Саратова, Самари, Астрахані, Владивостока, Кубані (Краснодарський край), Дону, від Оренбурга до Тихого океану, в Закаспійській області, в Приморському Краї над рікою Усурі, в Амурській області («Зелений Клин»)
<u>Казахстан</u>	896,2-2 400	На півночі, промислові центри.
<u>США</u>	500-2 000	Штати: <u>Пенсильванія</u> , <u>Нью-Йорк</u> , <u>Нью-Джерсі</u> , <u>Массачусетс</u> , <u>Коннектикут</u> , <u>Огайо</u> , <u>Іллінойс</u> , <u>Мічиган</u> , <u>Міннесота</u> , <u>Меріленд</u> , <u>Флорида</u> , <u>Каліфорнія</u> , <u>Техас</u> , <u>Вісконсін</u>
<u>Канада</u>	1 000	Провінції: <u>Онтаріо</u> , <u>Альберта</u> , <u>Манітоба</u> , <u>Саскачеван</u> , <u>Квебек</u> , <u>Британська Колумбія</u>
<u>Молдова</u>	600,4-650	<u>Придністров'я</u> , <u>Кишинів</u>

<u>Польща</u>	360-500	Регіони: західна і північна частини Польщі (воєводство Ольштинське, Щецинське, Вроцлавське, Гданське, Познаньське)
<u>Білорусь</u>	291-500	Брестська, Гомельська області.
<u>Аргентина</u>	100-250	Провінції: Буенос-Айрес- Місійонес, Чако, Мендоса, Формоса, Кордова, Ріо-Негро
<u>Бразилія</u>	50-350	Штати: Парана, Сан-Пауло, Санта-Катеріна, Ріу-Гранді-ду-Сул
<u>Узбекистан</u>	153,2	Промислові центри.
<u>Румунія</u>	70-250	Регіони: Південна Буковина (Сучавщина), Мармарошина, Банат, Південна Добруджа.
<u>Киргизстан</u>	108	Промислові центри.
<u>Словаччина</u>	40-100	Регіони: Східна Словаччина, місто <u>Пряшів</u>
<u>Латвія</u>	92	Промислові центри.
<u>Португалія</u>	66	Промислові центри.
колишня <u>Югославія</u>	60	Регіони: Воєводіна (Бака), Боснія, Хорватія, (Славонія)
<u>Грузія</u>	52,4	Промислові центри.
<u>Чехія</u>	50	Судети.
<u>Естонія</u>	48	Промислові центри.
<u>Литва</u>	44	Промислові центри.
<u>Туркменістан</u>	35,6	Промислові центри.
<u>Франція</u>	35	Регіони: Центральна, Східна, Південно-Західна і Північно-Західна Франція.
<u>Великобританія</u>	35	Графства: Ланкашір, Йоркшір, Центральна Англія, Південна Англія, Шотландія.
<u>Австралія</u>	35	Штати: Новий Південний Уельс, Вікторія, Південна і Західна Австралія.
<u>Азербайджан</u>	32,3	Промислові центри.
<u>Німеччина</u>	22	Землі: Баварія, Баден-Вюртемберг, Гессен, Північний Рейн-Вестфалія, Нижня Саксонія.
<u>Парагвай</u>	12	Регіони: поблизу колонії Фрам, Сандови, Нової Волині, Богданівки, Тарасівки.
<u>Уругвай</u>	10	Регіони: Монтевідео, Сан-Хосе, Пайсанду.
<u>Вірменія</u>	8,3	Промислові центри.
<u>Австрія</u>	6	Регіони: Відень і його околиці.
<u>Бельгія</u>	5	Регіони: Середня і Східна Бельгія.
<u>Угорщина</u>	3,00	Регіони: басейн середньої течії річки Тиса.
<u>Венесуела</u>	3,00	Регіони: Каракас, Валенсія, Маракан.
<u>Нідерланди</u>	0,6	Регіони: поблизу кордону з Німеччиною.
<u>Нова Зеландія</u>	0,5	Регіони: Крайстчерч, Окленд, Веллінгтон.

2. Українці в окремих країнах світу

Кількісні характеристики українців за кордоном завжди були дискутабельними. В цілому можна, думаю, зупинитися на оцінці в 5-7 мільйонів осіб, що мають хоча б частково українське походження у західному світі і близько 8-12 мільйонів ідентифікуючих себе з українським корінням у країнах СНД. Тобто загалом за межами України постійно проживає близько 13-18 млн людей українського походження. Звичайно, ці оцінки досить відносні, але показують *кількісну* вагомість діаспори. Що стосується її *якісного* складу, то це, в основному, так званий "середній клас" як у західному, так і східному світі. При цьому зорганізованість закордонних українців Заходу і Сходу сильно відрізняється – якщо перші майже всі є членами національних громадських організацій або партій, то другі охоплені ними ледь на 5-10 %.

Зупинимося на короткому “портреті” української діаспори в країнах Європи, Америки та Австралії.

Українська діаспора США. Перші українці з’явилися у Північній Америці ще в 17-18 ст. Відомо, що у Громадянській війні брав участь генерал Василь Турчин – особистий друг президента А.Лінкольна. У 1865 р. з Києва прибув сюди Андрій Гончаренко, який видав газету “Аляска Геральд”. Його вважали одним з перших українських емігрантів у США. Початком трудової еміграції українців до США вважається 1877 р. Саме тоді група селян-русинів із Закарпаття прибула на шахти східної Пенсильванії. Основна частина наступної хвилі еміграції прибула до США в другій половині 1920-х років. У післявоєнний період розпочалася третя хвиля еміграції (друга половина 1940-х років). Основну частину її становили “переміщені особи” та біженці із таборів західних зон окупації Німеччини і Австрії, а також з Італії.

Одними з перших українських переселенців з України, які в США одержали землю і почали займатися сільським господарством, були протестанти із східних районів України, які втекли від релігійних переслідувань. Вони осіли в штаті Вірджинії

(1892 р.), пізніше (1898 р.) – в Північній Дакоті. Згодом і в штаті Північна Дакота всі вони створили село, назване “Україною”.

В 1884 р. у штаті Пенсильванія була збудована перша українська церква.

У 20-х роках ХХ століття в США почали виникати перші організації, що об’єднували українців.

У 1989 р. у США створили громадянські організації, які надають матеріальну допомогу Україні, а також підтримують діяльність окремих громадських організацій. Серед них “Народний фонд допомоги Україні”, “Фонд допомоги дітям Чорнобиля”.

Американські вчені налічують близько 2 млн. українців у США. Українська мова, географія, література, історія, соціологія України викладаються у 28 університетах та коледжах США. Утворилися і діють різноманітні українські громади політичного, релігійного та культурно-освітнього спрямування. У США діють Українська католицька церква (майже 250 тис. віруючих), Карпато-руська католицька церква (близько 200 тис. віруючих). Понад 150 тис. українців відвідує Руську православну церкву. Налічується майже 40 тис. українців-протестантів. Тепер майже 90% американських українців живе в містах; 20,6% з них працює в промисловості, організації фінансів і в торгівлі, 13% – в армії, 12% – у школах, 11,5% – у закладах охорони здоров’я.

Найбільш відомі громадські організації українців у США: 1. *Український Конгресовий Комітет Америки (КУК)*, Голова – Михайло Савків (Член Президії УВКР); 2. *Світовий Конгрес Українців (США)*, Голова – Євген Чолій (у 1998-2008 рр. Аскольд Лозинський); 3. *Українська Американська Координаційна Рада*; 4. *Союз Українок Америки (СУА)*; 7. *Український Народний Союз*; 8. *Наукове товариство ім. Шевченка (НТШ-А)*; 9. *Пласт (Нью-Йорк, США)*; 10. *Федерація допомоги дітям Чорнобиля*; 11. *Асоціація Українців Америки* та ін.

Українська діаспора Канади. Початковий період еміграції до Канади був наймасовіший. У 1896-1914 рр. сюди переселилося 170 тис. українців. Головним чином це були вихідці з Галичини, Буковини і Закарпаття, які перебували під владою

Австро-Угорщини. Люди тікали від матеріальної скрути й від політичної сваволі, сподіваючись за океаном знайти достаток і довгождану волю. За переписом 1981 р. українці становили 3,1% населення країни, що складає 755 тис. осіб. А за оцінюванням у 1989 р. близько 1 млн. осіб. Канада займає друге місце у світі за чисельністю українців, що становить 4% усього населення Канади. Українці направлялися переважно в степові провінції – Манітобу, Саскачеван та Альберту, де канадський уряд надавав поселенцям земельні ділянки площею 65 гектарів. Українські іммігранти прагнули селитися на нових місцях компактно й заснували цілий ряд етнічно-однорідних поселень-колоній. До 1905 р. українські поселення вирости по всій території прерій Західної Канади, перетворивши ці цілині, мало заселені корінними жителями землі в освоєну й економічно продуктивну зону.

Сьогодні головні райони населення канадських українців знаходяться на півдні країни, поблизу кордону зі США. Більше половини українців проживають в провінціях Манітоба, Саскачеван і Альберта. Українська мова, література і культура вивчаються у широкій мережі громадських суботніх і недільних шкіл, а також у двомовних школах, де є класи з українською мовою навчання. Усього в Канаді близько 6 тис. дітей вивчають українську мову. Українці навчаються майже в 100 університетах Канади і 200 коледжах. Українська мова викладається в 28 університетах. Перепис населення Канади 1991 р. зафіксував 1 млн. 54 тис. осіб українського походження, що становить 3,8 % всього канадського населення – це п'яте місце серед етнічних спільнот цієї країни після британців, французів, німців та італійців.

Найбільші українські громадські організації Канади:

1. Світовий Конгрес Українців (СКУ); 2. Ліга Українців Канади; 3. Світова Федерація Українських Жіночих Організацій (СФУЖО); 4. Союз Українок Канади; 5. Конгрес Українців Канади (КУК); 6. Ліга Українок Канади; 7. Ліга Українських Католицьких Жінок Канади; 9. Канадське товариство приятелів України; 10. Канадський фонд – Дітям Чорнобиля; 12. Світова Ліга Українських Політичних В'язнів (СЛУПВ) та ін.

Українська діаспора Аргентини. Під час другої еміграційної хвилі у кінці XIX ст., більшість новоприбулих осіла в Буенос-Айресі та околицях столиці, решта подалася вглиб країни на сільськогосподарські поселення. Емігранти, які приїхали до Аргентини в 1945-1950 роках – це, в основному, особи, які були насильно вивезені на роботи до Німеччини під час окупації України, а також вояки УПА, бійці дивізії СС “Галичина”, котрі боролися проти сталінського режиму. Аргентинська Республіка була однією з перших держав, які визнали Українську Народну Республіку. Це сталося 5 лютого 1921 року. 5 грудня 2001 р. Президент Аргентини Менем прийняв делегацію аргентинських українців і показав документ, відповідно до якого Аргентина визнала Україну як незалежну державу.

Нині в Аргентині налічується понад 200 тисяч українців. Вони переважно розселені в північних провінціях – у столиці та провінції Буенос-Айрес, Місійонез, Чако, Мендоса, Формоса, Кордова, Ріо-Негро і займаються головним чином землеробством. Мають хорошу репутацію за працьовитість, спокійну вдачу, пісненність і толерантність. Хоча вони вже є громадянами іншої країни, мають достаток гроші, більшість з них ніколи не бувала на землі своїх предків, всі вони з одержимістю і святістю вболівають за майбутнє України. На півночі Аргентини і в прилеглих до неї південних районах Бразилії, а також у Парагваї та Уругваї українці та громадяни українського походження проживають компактними групами, що зближує їх, сповільнює процес асиміляції.

Українські громадські організації Аргентини: 1. *Українська Центральна Репрезентація*; 2. *Українське культурне товариство “Просвіта”*; 3. *Українське товариство “Відродження”*; 4. *Союз українок Аргентини*; 7. *“Пласт” Організація української молоді в Аргентині*; 8. *Фундація ім. Тараса Шевченка* та ін.

Українська діаспора Бразилії. В Бразилії українці належать до найстаріших етнічних груп. Перші українські емігранти з’явилися ще до державного оформлення Бразилії, наприкінці XIX століття. Масове переселення розпочалося з 1895 року, коли агенти Італійських пароплавних ліній привезли сюди

15 тис. найбільшій галичан. Більшість іммігрантів кінця XIX століття облаштувалася в районі Прудентополіса (у глибині Парани). Після Другої світової війни більш як 200 тис. осіб, колишніх захоплених Німеччиною “остарбайтерів”, військовополонених, політичних біженців, вояків Української дивізії СС та інших військових формувань, що воювали проти Росії, прибули до Парани. Окрім Парани, українські емігранти розташувалися також у штаті Сан-Пауло, у місті Іан-Каetano-до-Сул та у кварталі, що межує з Віла-Зеліна, у столиці штату.

Нині кількість українців у Бразилії сягає 250-400 тис. Лише 7-8% з них народжені в Україні, решта – в Бразилії. 85% українців живуть в сільській місцевості. Інша частина українців працює у промисловості, здебільшого меблевій та металообробній, та зайнялася вільними професіями (адвокати, лікарі тощо). У країні відомі художники Мігел Бакун та поетеса Олена Колодій, інженер Серафим Волошин, археолог Ігор Швець та нейрохірург Афонсо Антонюк. 70% українців мешкає в районі Преденполіса. У місті діє Церква Св. Йосафата, побудована у 1928 р. у центрі міста, – це чудовий зразок впливу візантійського стилю. Є асоціації митців, такі як ансамбль народного танцю “Веселка”, ансамбль бандуристів “Соловейко”, які зберігають спадщину предків – бандура вже протягом століть є символом української народної музики. 26 жовтня 1995 р. урочисто відкритий **Меморіал української імміграції** – він віддає данину одній з основних етнічних груп Куритиби (столиця Парани).

Українські громадські організації Бразилії: 1. *Українсько-Бразильська Центральна Репрезентація*; 2. *Українське Товариство Бразилії (УТБ)*; 3. *Українсько-Бразильське Товариство “Соборність”*; 4. *Товариство Прихильників Української Культури*; 5. *Музей української імміграції при Українському товаристві Бразилії (УТБ)*; 6. *Українсько-Бразильський Клуб*; 7. *Український меморіал*; 8. *Музей української імміграції в Прудентополісі (Пам’ятник Тарасу Шевченку)*; 9. *Меморіал іммігранта*; 10. *Асоціація Українсько-Бразильської Молоді (АУБМ)* та ін.

Українська діаспора Австралії. За офіційними даними в Австралії проживає понад 40 тисяч українців. Перші вихідці з

України в цьому регіоні – Миклухо Маклай та кілька інших перших емігрантів. Масова еміграція в Австралію розпочалася наприкінці 40-х років, а найбільшого розмаху набула 1949 року – з Німеччини, з так званих таборів переміщених осіб (ДіПі). Відразу після прибуття до Австралії, українці згуртувалися, розпочалося громадське і церковне життя. У столицях всіх шести штатів утворилися об'єднання, які називалися українськими громадами Вікторії, Тасманії тощо. Для координації дій і співпраці всі громади об'єдналися в Союз українських організацій в Австралії. Окрім того, розпочав діяльність Союз українок Австралії, молодіжні організації "Пласт" і СУМ, утворилися спортивні товариства "Копаного м'яча" і "Відбиванки". Ветерани двох світових воєн, колишні вояки УПА також створили свої організації. Місцями розселення українців є штати Новий Південний Уельс, Вікторія, Південна Австралія. У більшості місцевостей, де існували українські громади, діяли хори та театри, в яких, окрім одного-двох професійних акторів, брали участь аматори. Жінки вишивали, різьбили і навчали молодь цим ремеслам. Діяли суботні школи, де діти навчалися українознавчих предметів. Греко-католики, протестанти та православні утворили свої церковні громади. Були побудовані народні доми, часто з приміщеннями для суботніх шкіл. Церкви споруджувалися без допомоги держави на кошти українців. Деякі з тих громад, які будували храми, мали усього близько 200 активних членів. Українці в Австралії організовували концерти, театральні вистави, відзначали історичні дати, проводили літературні вечори, спортивні змагання, дискусії, семінари. Все це можна назвати святами, які йшли в ногу із приватним життям. Цей період можна назвати "золотим віком української спільноти в Австралії".

Сьогодні старша генерація, яку можна назвати будівничими українського життя в Австралії, поступово вимирає, а покоління, народжене в цій країні, має інші інтереси. Тепер в Австралії немає жодного українського театру, а громади в деяких провінційних містах взагалі припинили існувати. За останніх 40 років тут не було жодного припливу свіжої крові – еміграції з України. Лише незначна частина теперішніх емігрантів долучається до старої української громади. Українсь-

ка громада має хороші стосунки із Генеральним консульством України в Австралії.

Українські громадські організації Австралії: 1. *Союз Українських Організацій Австралії (СУОА)*; 2. *Союз Українок Австралії*; 3. *Союз Українок Вікторії*; 4. *Союз Українок ім. кн. Ольги*; 5. *Союз Українок ім. Лесі Українки*; 6. *Союз Українок ім. Оксани Мешк*; 7. *Організація української молоді “Пласт”*; 8. *Спілка української молоді (СУМ)*; 9. *Спілка Української Молоді в Австралії*.

2.1. Українці в країнах Європи

У країнах Європи українці розселені зокрема у: Австрії, Бельгії, Чехії, Італії, Польщі, Румунії, Хорватії, Боснії та Герцеговині, Угорщині, Іспанії.

Українська діаспора Австрії. Українці почали селитися в Австрії наприкінці XVII ст., коли до її складу ввійшли Галичина, Буковина, а також Холмщина і Підляшшя (в 1772, 1775 і 1795-1809 рр., відповідно). З початком Першої світової війни сюди прибували біженці з Галичини й Буковини, військові, українська інтелігенція, іммігранти зі східноукраїнських земель. Після поразки національно-визвольної боротьби в Україні (1917-1920 рр.) столиця Австрії певний час залишалася центром політичної та культурної активності українських емігрантів. Тут не було жодних обмежень на політичну та партійну діяльність, перенесену сюди з України. Після розпаду Австро-Угорської імперії українська колонія у Відні зменшилась, але невдовзі знову різко зросла після приїзду сюди уряду Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР). Після Першої світової війни в Австрії нараховувалося приблизно 50 тисяч українців, наприкінці Другої світової війни – вже понад 100 тисяч. Коли радянські війська зайняли частини Австрії, значну частину українців було депортовано до Радянського Союзу. У радянській окупації залишалася близько 30 тис. українців. Більшість із них згодом емігрувала далі в Західну Європу та за океан. До часу, коли радянські війська не пішли з Австрії, все громадсько-політичне, культурне й релігійне життя української громади

зосереджувалось у Західній Австрії, зокрема в таких містах, як Зальцбург, Інсбрук, Лінц, Грац, Клагенфурт-Віллах і Брегенц.

За оцінками фахівців, тут нараховується близько 5-6 тисяч осіб українського походження. Абсолютна більшість із них проживає в містах, зокрема у Відні та його околицях – 2 тисячі осіб, у Зальцбурзі – 460, у Клагенфурт-Вілласі – 430, Граці – 340, Інсбруку – 330. Кюстіні – 270, Лінці – 210, Брегенці – 160. Невелике число українців та їхніх нащадків є сільськими жителями.

Українські громадські організації Австрії: 1. Австрійсько-українське товариство (АУТ); 2. Українське греко-католицьке Братство ім. Св. Варвари; 3. Спілка українських філателістів Австрії (СУФА).

Українська діаспора Бельгії. До Першої світової війни чисельність українців у Бельгії була незначною. Це були вихідці переважно з західної частини України, які об'єднувалися тут у Руську безсторонню громаду. Протягом 1919-1923 років у Бельгії діяла українська дипломатична місія, очолювана професором А. Яковлевим і генералом-хоружним О. Осеницьким. Після поразки національно-визвольної боротьби в Бельгію прибули українці – вояки армій УНР та УГА, політичні емігранти. У міжвоєнний період українська громада поповнилася також емігрантами-заробітчанами із Закарпаття. Після закінчення Другої світової війни з таборів для біженців і переміщених осіб у Німеччині й Австрії до Бельгії прибуло понад 10 тисяч українців. Практично всі вони працювали у вугільних шахтах цієї країни. Виникли десятки різних організацій та установ, які розгорнули активну культурно-освітню, політичну та церковну діяльність. У 1945 році в Брюсселі утворено *Український допомогивий комітет (УДК)*. Він мав 26 філій, підтримував діяльність більш як десятка хорів, багатьох танцювальних колективів та драматичних гуртків. У жовтні 1948 року відбувся перший конгрес українців у Бельгії. Багато молодих людей із числа переміщених осіб вступили до університетів цієї країни. Тільки у Лювенському університеті в 1947-1953 роках навчалось понад 70 українських студентів, а українська студентська громада відіграла помітну роль у суспільно-культурному житті університету й міста. У ці

роки у Лювені було відкрито Український студентський дім. Після масового виїзду в 1950-х роках в Канаду і США, чисельність української громади в Бельгії зменшилася до приблизно 5 тисяч осіб. Без значного припливу ззовні, цей процес тривав і згодом. Значна частина покоління українців, яке народилося в Бельгії, особливо від змішаних шлюбів, відійшла від української громади. Знизилась активність українського культурно-громадського життя.

На початку 1990-х років у Бельгії проживало понад 2 тисячі осіб українського походження. Більшість населяє центральну частину країни (Брюссель і Лювен). Значна частина української громади (близько 40%) – люди пенсійного віку, 25 – кваліфіковані робітники, 8,9 – службовці різних установ, 1,6 – студенти, 16,2 – школярі середніх і професійних шкіл.

Українські громадські організації Бельгії: 1. *Головна Рада Українських Громадських Організацій в Бельгії (ГРУ-ГОВ);* 2. *Український допомоговий комітет (УДК);* 3. *Союз українців Бельгії;* 4. *Бельгійсько-українська асоціація “Заради кращого життя” в м. Монс.*

Українська діаспора Чехії. Українська громада протягом останнього десятиліття зросла більш ніж удвічі. У Чеській Республіці українська національна меншина посідає 4-е місце за кількістю її членів після словацької, польської та німецької. Вона нараховує близько 50 тис. осіб. Церква для українців є об’єднуючим чинником: здебільшого українці підтримують між собою контакти завдяки церкві.

Українські громадські організації Чехії: 1. *Українська ініціатива в Чеській Республіці;* 2. *Об’єднання українців та прихильників України в Чеській Республіці;* 3. *Форум українців в Чеській Республіці;* 4. *Об’єднання українок в Чеській Республіці.*

Українська діаспора Італії. Про українську присутність у Ватикані та Італії існують історичні свідчення. У Ватиканській бібліотеці зберігаються найдавніші українські пам’ятки: листи Папи Григорія VII до Київського князя Ізяслава, датовані 1075 роком, служебник і будинок Київського митрополита Ізи-

дора XV століття, документи Берестейської унії. Ректором Болонського університету був у XIV ст. Юрій Дрогобич, в Італії навчався Петро Могила та багато інших відомих українців. В університеті Падуї з XIV по XVIII століття навчалось близько 600 студентів з України. Серед них – полковник Богдана Хмельницького – Станіслав Морозенко. Перша українська колонія в Римі з'явилася наприкінці XVI століття. Це були студенти, що навчалися в Грецькій колегії (поблизу площі Іспанії). Серед них – Феофан Прокопович. Багато місць у Ватикані та в Італії пов'язано з іменами митрополита Андрея Шептицького та кардинала Йосипа Сліпого. У передмісті Палермо на Сицилії є цікава згадка про українських козаків. Вона датується 1622 роком. Врятувавшись із турецької неволі, українські козаки прибули сюди на тривесельному човні. Оселились, збудували церкву на честь покровительниці Сицилії Святої Розалії. Про цю подію нагадує відповідний напис на мармуровій дошці і прикріплена поруч срібна модель тривесельного козацького човна. Багато українців перебувало у Флоренції. Серед них: Михайло Драгоманов та Семен Гулак-Артемівський. У Мілані навчалася славетна Соломія Крушельницька. У Римі на вулиці Сістіна в 1838 – 1842 рр. жив Микола Гоголь. В елітному кафе Греко, що було місцем зустрічей письменників та художників, зберігається його мініатюрний портрет.

Центром духовного життя сучасної Української громади в Римі є комплекс інституцій на північно-західній околиці міста. Передусім це – розбудований стараннями патріарха Йосипа Сліпого в 1967 – 1969 рр. собор Святої Софії, за стилем та мозаїчним оздобленням близький до Святої Софії Київської. Поруч – Український католицький університет (УКУ) імені Папи Климента та Українська Мала Семінарія. У приміщенні УКУ є архів, де зберігаються рукописи та інші цінні документи, наприклад, особистий паспорт родини Михайла Грушевського. У Святій Софії проводяться богослужіння, які відвідують українські мігранти-заробітчани. У співпраці з Католицькою Церквою Українська Греко-Католицька Церква опікується українськими заробітчанами, проводячи богослужіння українською мовою в католицьких храмах більш як 50 міст Італії. Богослужіння відп-

равляють українські студенти римських університетів, які поєднують навчання з пасторською діяльністю.

Українські громадські організації Італії: *1. Християнське товариство українців в Італії; 2. Апостольська візитура Української Греко-Католицької церкви в Італії.*

Українська діаспора Польщі. У Польщі проживає 300-350 тисяч українців. Вони становлять тут національну меншину, предки якої споконвіку проживали в історичних областях Бойківщини, Лемківщини, Підляшші, Холмщині, Надсянні. У 1947 році за рішенням польського уряду була проведена акція “Вісла” – примусове переселення українців з південно-східних земель вглиб Польщі: на північні та північно-західні землі. Акція мотивувалася тим, що українське населення становило для загонів УПА велику матеріальну і людську базу, що утруднювало їхню ліквідацію. Основна маса українського населення ще й досі живе розсіяно на західних і особливо північних територіях – в Ольштинському, Гданському, Кошалінському та інших воєводствах. Українці Польщі дбають про свої національні корені. Тут діють українські громадські організації, видається газета “Наше слово”, українознавчі факультети у вищих навчальних закладах. Основна частина українського населення, 5-10 тис. українців, живе у Варшаві, близько 3 тис. – у Кракові.

Українські громадські організації Польщі: *1. Об'єднання українців у Польщі (ОУП); 2. Союз українців Підляшшя (СУП); 3. Об'єднання лемків (ОЛ); 4. Союз українок Польщі; 5. Організація української молоді Пласт у Польщі; 6. Союз незалежної української молоді (СНУМ).*

Українська діаспора Румунії. З історичного погляду українське населення Румунії поділяється на декілька категорій. Найдавнішою і найчисельнішою з них є автохтонне українське населення повітів Марамуреш і Сучава, яке проживає на цій території приблизно з XII століття, про що свідчать різноманітні історичні пам'ятки. Основу другої групи українців Румунії складають запорозькі козаки: перша хвиля імміграції виникла після Полтавської битви 1709 року, коли російський цар Петро I, розпочавши репресії, використовував полонених козаків на ро-

ботах зі спорудження Санкт-Петербургу. Ті, хто врятувався, частково осіли в Добруджі (територія, що знаходилася під отаманським протекторатом). Друга хвиля міграції козаків утворилася після 1775 року, коли цариця Катерина II зруйнувала Запорозьку Січ. Близько 8000 запорозьких козаків втекли в район Дунайської Дельти, але не дійшовши згоди з турецькою владою, вони на запрошення Австро-Угорської імперії оселилися в зоні впадіння в Дунай річки Тиси (нинішня Воєводина). Третю категорію українського населення в Румунії складають жителі 8-10 сіл Східного Банату. В основному це – вихідці з Закарпаття – лемки, бойки, гуцули – які мігрували сюди в другій половині XVII століття в пошуках вільної землі після того, як Австрійська імперія змусила Туреччину залишити цю територію. Ще одна група українців з'явилася в Румунії внаслідок поразки національно-визвольного руху 1917-1920 років в Україні. Румунія наприкінці 1920 року стала одним з центрів української політичної еміграції з території Наддніпрянської України.

Нині, більша частина українського населення Румунії компактно проживає у регіонах країни – Південній Буковині, Мараморщині, Східному Банаті та Північній Добруджі. За даними 1992 року в Румунії проживає 65764 українця, що становить 0,3% від усього населення країни.

Українські громадські організації в Румунії: Демократичний союз українців Румунії (член УВКР), Союз українців Румунії (член УВКР). Періодичні видання: Український вісник (Ukrainskey Visnek), Вільне Слово (Vilne Slovo), Наш голос (Nas Holos), Curierul Ukrainean.

Українська діаспора Хорватії. Перші поселення українців у Хорватії датовано 1745 роком, з моменту переселення русинів-українців у Бачку, пізніше у Срієм, Славонію та Боснію. Наприкінці XIX ст. – на початку XX ст. відбувся другий етап переселень, тоді в основному з Галичини, які поселилися на сучасній території Славонії, а саме Бродсько-Посавської та Сісачко-Мославачкої жупанії (області). Всі переселенці обох періодів були греко-католики. За переписом 1991 року в Хорватії проживає 3253 русинів, які до сьогоднішнього дня зберегли свою регіональну культурну ідентифікацію з сильно або слабше

помітною українською самосвідомістю, та 2494 українців з третьої хвилі переселень XIX-XX ст. вже з українською свідомістю та мовою.

Українські громадські організації Хорватії: 1. Союз русинів і українців Республіки Хорватія; 2. Культурно-мистецьке товариство ім. Якіма Гарді.

Українська діаспора Угорщини. За угорськими історичними архівами українці-русини (рутени) почали переселятися на територію сучасної Угорщини з Галичини у XII столітті. Грамота 1326 року свідчить про те, що жителів селища Надьоросі (область Новградська) запросив до Угорщини сам король Кальман. У XVIII столітті в місті Макко була окрема частина міста, де проживали українці (рутенці) – переселенці з Галичини, про це свідчать старі назви вулиць і так зване “руське кладовище”. За переписом населення у XVIII ст. тільки в області Саболч в 13-ти поселеннях проживали українці, що складала більшість населення. Загалом в Угорщині тоді проживало 30 тисяч українців. Згідно з Законом 1993 року про національні та етнічні меншини в Угорщині українці та русини були розділені на дві окремі меншини. Сьогодні українська діаспора складає близько 3 тис. чол.

Українські громадські організації Угорщини: 1. Товариство української культури Угорщини; 2. Товариство угорських русинів; 3. Товариство української інтелігенції в Угорщині; 4. Державний орган самоврядування українців Угорщини; 5. Наукове товариство україністики в Угорщині.

Українська діаспора в Іспанії. Формування української діаспори в Іспанії розпочалося після Другої світової війни, коли у важкі повоєнні роки перша група українців-студентів прибула до Мадрида в пошуках кращої долі. Саме тоді утворилося перше українське товариство “Обнова” релігійно-конфесійного спрямування. У період так званих „застійних” років еміграція в Іспанію мала здебільшого політичний характер і була нечисленною. На початку 1990-х років, піля розвалу СРСР, виникла нова хвиля міграції на захід, в тому числі до Іспанії, яка набувала вже економічних ознак. Остання „четверта” хвиля припадає прибли-

зно на середину 1990-х років і зумовлюється економічними причинами – втратою робочих місць, доходів населення, особливо в сільській місцевості, комерціалізацією відносин тощо.

Останнім часом іспанське законодавство значно обмежило іноземну присутність у країні, проте українська діаспора чисельно зростає, в першу чергу за рахунок „трудових” мігрантів, та вже нараховує за оцінками іспанської сторони понад 100 тис. осіб (жінки – 65%, чоловіки – 35%). З цієї кількості 50% мають легальний статус, інші є нелегалами. Близько 70% – вихідці з Західної України. Найбільше українців у містах: Мадрид, Барселона, Валенсія, Альбасете, Аліканте, Торев'єха, Мурсія, Малага, Марбелья, Уельва, Севілья, Хіхон. **Українські організації в Іспанії: Федерація українських асоціацій Іспанії (ФУАІ).**

Українці в Росії. Присутність українців на території сучасної Росії починається від часів Київської Русі. По суті, це власне руси (русичі)-українці з берегів Дніпра принесли на північні і східні терени Русі християнську культуру. Але тоді вони виступали частіше як завойовники і підкорювачі нових земель і народів, а священники – як місіонери. Зрозуміло, що частина княжих дружинників-дніпрян, священнослужителі-християни часто назавжди залишалися на північно-східних землях Київської Русі. З приходом татаро-монгол (1243-1480 рр.) цей потік людей та культури з Дніпра на Північний-Схід практично припинився. Друга хвиля русько-української людності на землі тепер уже Московського царства припадає на добу Козаччини. Українські козаки у різні часи і ходили походами на цю державу (похід 20-тисячного війська Гетьмана Петра Сагайдачного на Москву у 1618 р.), і виступали як союзні війська разом з московськими стрільцями (війни проти Польщі та Туреччини), інколи назавжди переселялися на вільні землі на схід, несли військову службу за винагороду. Крім того, Україна виступала культурним і науковим донором для Московії, бо саме тут знаходилися єдині в Східній Європі вищі школи – Острозька (з 1576 р.) та Києво-Могилянська Академії (з 1632 р.), вихованці яких часто жили і діяли на сучасних російських землях. Запрошуючи з України "лучших людей", тобто кваліфікованих спеціалістів, російська адміністрація заохочувала їх переїздити зі всім своїм

статком, назавжди. Після Переяславської угоди з'являються і політичні в'язні – полковник Іван Нечай, зять Богдана Хмельницького, гетьмани Петро Дорошенко, Дем'ян Многогрішний, Іван Самойлович, козацькі старшини, особливо ті, хто підтримав Гетьмана Івана Мазепу і незалежність України.

За даними російського дослідника К.В.Харламовича серед 127 архиєреїв, які в 1700-1762 роках обіймали російські кафедри – 70 – українці, 43 – росіяни, 3 – греки, 3 – румуни, 2 – серби, 2 – грузини. П'ять українців були митрополитами, причому Дмитрія Ростовського, Іосафа Білгородського, Інокентія Іркутського канонізовано, як святих. До 1758 р. на 10 кафедр призначено 9 українців і лише 1 росіянин. За статистичними підрахунками О. Брюкнера, український вплив європеїзував Москву. Але відірвані від основного народного українського дерева переселенці самі асимілювали. Однак, саме їхня копітка праця на широких просторах Російської імперії визначила саме європейський шлях розвитку Росії.

За офіційними статистичними джерелами у 1719 р., чисельність українців в Росії становила 262,9 тис. ос., у 1795 р. вона зросла до 810,9 тис. ос. Згідно перепису число українців в Росії у 1897 р. досягло 3,6211 млн, а у 1926 р. – 7,873 млн. У повоєнні роки українці чисельно становили всього 3,359 млн, у 1989 р. – 4,4 млн. Найбільше українців проживає у Москві, Санкт-Петербурзі, в районах Курська, Воронежа, Саратова, Самари, Астрахані, Владивостока, Кубані (Краснодарський край), Дону, від Оренбурга до Тихого океану, в Закаспійській області, в Приморському Краї над рікою Усурі, в Амурській області («Зелений Клин»).

Ряд авторів та організацій вважають офіційні оцінки чисельності українців в Росії заниженими. Альтернативні джерела (газета "Лига Наций", 2000 р.) дають приблизно 5 млн українців. Триває швидка асиміляція українців. Найбільш стародавні компактні поселення українців – у Воронежській, Курській і Білгородській областях. Після "розкуркулювання" в 1930-х роках їх число з 800 тис. – 1 млн. населення тут сильно змінилось і сьогодні складає 200 тис. українців. На Північному Кавказі проживає 460 тис. українців. Найбільш компактно в цьому регіоні українці проживають в Краснодарському краї та Ростовській

обл. У нафтових і газових районах Півночі та Західному Сибіру проживають: В Тюменській обл. – 260 тис.; Ханти-Мансійському автономному окрузі – 150 тис.; Республіці Комі – 100 тис.; Всього в Сибіру та на Далекому Сході проживає 1,5 млн. українців. В областях і республіках Урало-Поволзького регіону (Челябінська, Оренбургська, Саратовська обл.) – 800 тис. українців. У Москві та Московській області проживають до 500 тис. українців. В Санкт-Петербурзі та Ленінградській області до 250 тис. українців. З 1991 року триває процес трудової еміграції українців до Росії. Офіційно за період 1991-2002 рр. це 1,244 млн чол. Неофіційно у Росії сьогодні оціночно близько 7 млн українців.

Практично в усіх регіонах створені українські культурно-національні організації. Всі ці регіональні організації входять у *"Об'єднання українців в Росії"*.

Українська діаспора в Грузії. Стародавній літопис свідчить, що знайомство українського й грузинського народів відбулося ще в X – XI століттях. У взаємному зацікавленні та зближенні двох народів велику роль відіграли політичні, воєнні, релігійні та інші фактори. Поява перших українців, які поселилися в Грузії, датується другою половиною XVIII століття, коли російська цариця Катерина II розігнала непокірну Запорозьку Січ. Тоді чимало козаків були змушені тікати на Південь, а частина з них опинилася в Грузії. У другій половині XIX століття в Грузії відбулися події, які привели до появи вільних земельних територій і, зокрема, в Абхазії. Внаслідок їх заселення тут з'явилися російські, українські, вірменські, грецькі та інші села.

За даними першого загального перепису населення російської імперії 1897 року, на території Грузії мешкало близько 8,5 тисяч українців, з яких близько 64% у містах, а 36% – у сільській місцевості. Притік українського населення до Грузії не стихав і продовжувалося переселення українців різних верств, у тому числі й інтелігенції. Із середини XIX століття у Тбілісі існувала невелика українська колонія. У 1917 році тут відбувся Український Військовий з'їзд, на якому було створено Українську Військову Раду Закавказзя й Українську Раду в м. Тбілісі. З 1926 року починається новий, більш насичений етап пересе-

лення українців до Грузії. Він охоплює роки довоєнних п'ятирічок. Цьому сприяли високі темпи розвитку господарства, промисловості, розширення мереж курортних установ і залучення до цього значної кількості кваліфікованих спеціалістів з України.

У 1992 р. створено Асоціацію Українців – мешканців Грузії. У 2001 р. в Тбілісі відбувся Форум представників українських організацій в Грузії. Форум створив Координаційну Раду Українців Грузії. Однією зі знакових подій останніх років для української діаспори в Грузії стало відкриття Першої української школи імені Михайла Грушевського. Школа фінансується з бюджету Грузії. Програма у школі – українська. Міністерство освіти України надіслало з Києва букварі, підручники, методички, карти. Випускники отримують два дипломи про середню освіту – українського та грузинського зразків.

Українські громадські організації Грузії: 1. Культурно-просвітнє товариство українців “Славутич”; 2. Міжнародний український Центр дружби і культури “Світлиця”; 3. Товариство українців м. Зугдіді “Олеся”; 4. Товариство українців м. Каспі “Червона калина”; 5. Грузино-українська культурно-просвітня асоціація “Дружба”; 6. Грузино-українське культурно-просвітнє товариство ім. Л.Українки; 7. Українська Жіноча Рада Грузії та ін.

Українська діаспора в Казахстані за своєю чисельністю одна з найбільших серед українських громад світу (після української діаспори в Російській Федерації та США). У 1989 р. в Казахстані проживало 896,2 тис. українців (5,4% населення республіки). У 1998 р. близько 796 тис. громадян Казахстану самоідентифікували себе українцями. Українці розселені переважно на півночі Казахстану. Значний відсоток їх проживає в Караганді, Астані, Павлодарі, Семипалатинську, Талди-Кургані, Шортанді й Алмати, а також у місцевостях навколо цих міст.

Першими українцями на казахській землі вважаються заслані до північного Казахстану (Західного Сибіру) учасники придушеного 1768 р. гайдамацького руху, відомого в історії під назвою "Коліїщина". Більш активне формування української етнічної групи в Казахстані починається з другої половини XIX ст., коли сюди в пошуках вільних земель стали прибувати

переселенці з Таврійської, Катеринославської, Херсонської, Харківської, Полтавської, Київської, Чернігівської, Подільської та Волинської губерній. На початок ХХ ст. до Казахстану й Середньої Азії переселилося понад 100 тис. українців. Значно посилювався український переселенський рух до Казахстану після столипінської аграрної реформи. Питома вага українців у всьому населенні Казахстану зростає з 1,9% в 1897 р. до 10,5% в 1917, причому переважна їх більшість концентрувалася в Акмолинській (7,5% населення в 1897 р. і 29,5% – в 1917) і Тургайській (відповідно 1,0 та 21,6%) областях.

У 1930-і рр. значні міграційні потоки спрямовувалися в новостворювані промислові центри Казахстану. З розгортанням суцільної колективізації розпочався також процес примусового виселення з України так званих розкуркулених селян. Протягом 1930-1931 рр. у північні та східні райони СРСР, зокрема до Казахстану, було виселено майже 64 тис. українських родин. Значна кількість українців була переселена до Казахстану в 1939-1940 рр. внаслідок депортації із Західної України. 1941 р. з України евакуйовано чимало заводів та десятки тисяч фахівців. Багато з них залишилися в Казахстані на постійне проживання. Протягом 1941-1942 рр. з України евакуйовано до Казахстану також 52 дитбудинки. Частина дітей було передано на патрунування та всиновлення, інших працевлаштовано – в колгоспах, радгоспах, на промислових підприємствах. Наприкінці Другої світової війни тюрми й концтабори Караганди, Джекказгана поповнювалися в'язнями-українцями, переважно тими, хто звинувачувався в належності до ОУН-УПА. На січень 1953 р. на спецпоселенні в Казахстані, переважно в Карагандинській області, перебувало 7,9 тис. українців. Чимало українців залишилися в Казахстані в період освоєння цілини в 1954-1960 рр. Робітничі колективи ряду новостворених радгоспів у Кустанайській та Акмолинській областях майже повністю склалися з українців.

На початку 1930 р. в республіці на українську мову викладання переводилося 400 шкіл, готувалися до випуску підручники, стали виходити українські газети. В Октябринському районі, де абсолютно переважали українці, всі школи мали бути переведені на українську мову навчання. Однак невдовзі політика українізації в Казахстані була згорнута, школи в українських

селах переведено на російську мову викладання, українські газети закрито. За відсутності практично будь-яких умов для національно-культурного розвитку українська спільнота Казахстану поступово втрачала свою етнічність. Найбільш виразно це проявлялося в ставленні до мови: своєю рідною мовою назвали українську в 1926 р. 78,7% українців Казахстану, у 1959 – 60,4%, у 1970 – 51,5%, у 1979 – 41,3%, у 1989 – 36,6%. Соціологічне дослідження засвідчило, що, незважаючи на тривале перебування українців в іншоетнічному середовищі (а 27% їх народилися вже в Казахстані), вони в цілому зберегли етнічну самобутність. Так, українською мовою володіє переважна більшість опитаних: 36% – вільно, 24 – досить вільно, 16 – із певними труднощами, 15 – можуть порозумітися і лише 8 не володіють зовсім. 61% опитаних зазначив, що хотів би мати можливість дати своїм дітям середню освіту в школах із українською мовою навчання.

Сьогодні відбувається активний процес національно-культурного відродження української спільноти, яке спирається на положення Конституції (ухвалена Верховною Радою Республіки Казахстан у січні 1993 р.) щодо вільного розвитку культур етносів країни. Найбільш активні громади українців діють в Астані, Караганді, Павлодарі й Семипалатинську.

Громадські організації Українців у Казахстані об'єднує Асоціація “Українці Казахстану”, у складі якої понад 10 культурних центрів та товариств, 6 творчих колективів, українська гімназія в Астані, українські школи, бібліотеки. Виходить тижневик українською мовою „Українські новини”.

Українська діаспора в Узбекистані. У 1989 р., в Узбекистані проживало 153,2 тис. українців (0,8% населення країни). Це найбільша за чисельністю українська діаспора в країнах Центральної (Середньої) Азії. Більше половини українців проживало в Ташкенті (60,0 тис.; 2,9% населення столиці) та в столичній області (26,6 тис.; 1,2% населення). Відносно мало українців було в інших областях. Українці проживають в Самаркандській (14,2 тис.), Бухарській (12,9 тис.), Ферганській (11,1 тис.) областях. Вважало своєю рідною мовою українську 49,2% українців Узбекистану.

Українська діаспора в Узбекистані сформувалася в основному в ХХ ст., переважно в період після Другої світової війни. Перші українці починають оселятися тут ще в 1860-х рр., коли почалася колонізація цієї території Росією. Окремі українські поселення з'являються на передгірських землях переважно поблизу Ташкента після спорудження в 1900-х рр. залізниці Оренбург-Арись, завдяки чому згодом переселення стало масовим. Значне число українців у 1920-х-1930-х рр. було примусово переселено до Узбекистану за опір колективізації та інші форми неприйняття політики радянської влади. У період індустріалізації республіки сюди стали прибувати великі групи українських робітників і спеціалістів для роботи на машинобудівних заводах та інших промислових підприємствах. За радянських часів умов для національно-культурного розвитку українців в Узбекистані не було. Ситуація стала змінюватися в 1990-х рр. після розпаду СРСР і здобуття Узбекистаном незалежності. Протягом 1992-1996 рр. з Узбекистану в Україну на постійне місце проживання прибуло 93,8 тис. осіб, виїхало у зворотному напрямі 13,2 тис. Позитивне для України сальдо за результатами міграційного обміну населенням з Узбекистаном сягнуло за ці роки 80,5 тис. чоловік. Абсолютну більшість їх становили українці.

У 1993 р. в Ташкенті було засновано Український культурний центр "Батьківщина", який з 1996 р. випускає вісник "Батьківщина". Значну частину ефірного часу телебачення присвячує популяризації української культури. У Ташкенті відкрито українську недільну школу. В середній школі імені Т.Шевченка, збудованій після землетрусу українськими будівельниками, здійснюється викладання української мови та літератури.

Українські громадські організації Узбекистану: 1. *Республіканський український культурний центр "Славутич"*; 2. *Товариство дружби "Узбекистан-Україна"*; 3. *Український культурний центр "Батьківщина" в м. Ташкенті*; 4. *Український культурний центр "Надія"* та ін.

Українська діаспора в Киргизстані – друга за чисельністю серед країн Центральної (Середньої) Азії – колишніх республік СРСР. У 1989 р. тут проживало 108,3 тис., а в 1997 р. 71,2 тис. українців. В основному це місто Бішкек (34,3 тис.), Ошська (18,4 тис.) та Іссик-Кульська (7,7 тис.) області. Тільки

34,1% українців вважали українську мову своєю рідною і ще 5,9% вільно нею володіли.

Українці починають оселятися на території Киргизстану в другій половині XIX ст. одночасно з росіянами, відразу ж після прийняття киргизами підданства Росії в кінці 1860-х рр. Масове переселення українських селян до Киргизстану починається в другій половині 1890-х рр. Певний час до цього регіону спрямовується основний потік аграрних переселенців із Росії та України. У 1897 р. на території Киргизстану вже нараховувалося 18,6 тис. українців. Перепис 1926 р. зафіксував у Киргизстані 64,1 тис. українців, які становили 6,5% всього населення тодішньої Киргизької АРСР, а в районах їх проживання – 29% населення. Українці, як і росіяни, зосереджувалися переважно в містах – Бішкеку, Токмаку, Караколі, а також у долині річки Чу та Іссик-Кульській улоговині. Тут проживало понад 4/5 всього російського й українського населення. Воно становило 65,2% міського населення північних районів (основну масу городян на півдні Киргизстану становили узбеки). Фактор індустріалізації збільшив частку українців – у 1939 – 137,3 тис. (9,4% населення). За браком будь-яких умов для національно-культурного розвитку етнічна ідентичність українців втрачалася. Внаслідок цього частка осіб, які вважають українську мову своєю рідною, неухильно скорочувалась: якщо в 1926 р. вона становила 97,1%, то в 1959 – вже 49,2%, у 1989 – 34,1%.

Протягом 1989-1997 рр. із Киргизстану емігрувало майже півмільйона осіб, головно слов'янських національностей, а також німців і євреїв. Незважаючи на втрату поважною частиною українців Киргизстану своїх етнічних особливостей, існує зацікавленість у відродженні української етнічної культури й мови. 52,4% українців висловили бажання, щоб їхні діти вільно володіли українською мовою, 38,2% хотіли б, щоб у їхньому населеному пункті був український дитячий садочок, 41,2% схвалюють включення до шкільної програми уроків української мови, літератури, історії, народознавства. Крім того, майже половина опитаних (48,8%) висловили бажання, щоб їхні діти отримали вищу освіту в Україні. **Українські організації в Киргизстані: Український культурний центр "Берегиня".**

Висновки

Резюмуючи загальний стан справ в українському зарубіжжі, зауважимо, що трансформаційні процеси української діаспори в основному пов'язані з *прискореною асиміляцією*, яка стимулюється, *по-перше*, фактором появи (як то не здається парадоксально на перший погляд) незалежної держави України, що призвело до **втрати основної місії української діаспори – носія національної ідеї та репрезентанта вільного українства, борця за державність, незалежність, за цивілізоване місце України, українського народу, держави, нації в світі**. Всі ці функції (не будемо зупинятися, наскільки успішно) перебрала на себе незалежна Україна, а сучасна діаспора не виробила іншої нової *надідеї* свого існування.

По-друге, прискорена асиміляція стимулюється настроями розчарування західної діаспори сучасними українським реаліями, відсутністю суттєвих успіхів України в економіці, політиці, скочуванням країни до рівня посередніх держав.

По-третє, асиміляція українців обумовлюється природними процесами зміни поколінь.

По-четверте, слід констатувати незацікавленість (якщо не більше) ряду державних чиновників на Сході і Заході (у Росії, Польщі, Словаччині і т.д.) розвитком української діаспори. Показово, що асиміляційні процеси в середовищі західної і східної діаспор відмінні – в східній діаспорі, зокрема, в останнє десятиліття спостерігається активізація деяких центрів (приклад – Москва).

У цілому можна констатувати, що сьогодні, на жаль, триває процес *вмирання старої української діаспори Заходу* з політико-культурними і ностальгічними домінантами і *народження нової її генерації*, заангажованої на Україну швидше прагматично, економічно і дещо політично, без яскравої ознаки українського етновизначення. На Сході тривають аналогічні процеси. При цьому слід очікувати, що етновизначення, політично-економічна заангажованість на Україну в новій генерації діаспори як на Сході, так і на Заході *буде пропорційною успіхам України як держави*.